

ANYAGKÖNYVELÉS — ANYAGSTATISZTIKA

A számvitel két ága — könyvvitel és statisztika — közti legjellemzőbb különbség az adatok megszerzésének és feldolgozásának különféle módja.

A könyvvitel a gazdasági műveletek jelentőségétől függetlenül mindenre kiterjedő, értékben kifejezett eredeti okmányok alapján, zárt rendszerben végzett folyamatos számadás.

A statisztika a gazdasági tevékenység főbb mutatóit nemcsak értékben, de természetes mértékegységben is szolgáltatja; különböző időpontra, illetve időszakra vonatkozó adatok egymással, valamint a tervadatokkal való egybevetése után viszonyszámokat, indexeket képez, alkalmazza az átlagértékeket, az ablakok helyes kiszámítását feltételező csoportosításokat, a grafikus elemzés módszereit. A statisztika az adatok és viszonyszámok elemzésével rámutat az összefüggésekre, feltárja a hiányosságokat, a lehetőségeket és irányt mutat az elkövetkezendő feladatok helyes megoldására.

Az előbbieket a könyvvitel és a statisztika főbb jellemvonásait tartalmazták. Bár ezek általánosan ismeretesek, el kellett mondani azokat a két számviteli ág kapcsolatának az anyagkönyvelésben és az anyagstatisztikában való elemzése és könnyebb megértése érdekében.

A továbbiakban amikor az anyagkönyvelés és az anyagstatisztika kapcsolatáról beszélünk, az anyagstatisztikával kapcsolatban csupán az anyagfelhasználás vonatkozásairól fogunk beszélni.

Az anyagkönyvelés és az anyagstatisztika feladata

Az anyagkönyvelés feladata a vállalat keretén belül minden anyagmozgásnál mennyiségben és értékben folyamatos feljegyzést vezetni. Az anyagkönyvelés mint analitikus könyvelés az anyagokról — a jelenlegi rendszerben — minőség és méret szerint anyagszámlapot vezet, tehát mindenféle anyagmozgást (bevételezés, kivételezés, visszavételezés) a leg részletesebben nyilvántart. Az anyagfelhasználást (és az ezzel kapcsolatos anyagvisszavételezést) ezenkívül a felhasználásnak, illetve az elszámolhatóságnak megfelelően költséghelyenként, illetve költségviselőnként (gyártmányonként, gyártmánycsoportonként) is kimutatja.

Az anyagkönyvelés tehát

a) nyilvántartja anyagfajtánként mennyiségben és értékben a készleteket és az azokban beálló minden változást, ezáltal a szocialista vagyon megőrzésének egyik eszköze és a vállalat eszközei egy részének nyilvántartója;

b) elszámolja az anyagfelhasználást rendeltetésének megfelelően, ezáltal a vállalat anyagköltségei elszámolását végzi és az önköltségszámítás egyik fontos alapjául szolgál.

Az anyagstatisztika az anyaggazdálkodás legfőbb támasza, kimutatja

a) a népgazdaságilag fontos és az anyaggazdálkodás alá vont anyagokat az Egységes Árlista megjelölésében cikkenként, illetve egyes anyagoknál cikkelemenként;

b) az említett anyagok a vonatkozó időszaki kezdő- és zárókészletét, beszerzését és egyéb készlet növekedését, termelésre való felhasználását és egyéb felhasználását, vagyis rövid időközi anyagmérleget készít;

c) egész nyilvántartási rendszerében és általában csak természetes mértékegységben, vagyis mennyiségben ad számot az a) és b) alattiakról.

A helyesen vezetett és alkalmazott anyagstatisztika a tervszerű anyaggazdálkodás fontos eszköze. Az anyagstatisztika csak akkor töltheti be ezen hivatását, ha nemcsak a felső szervek használják fel és elemzik az adatszolgáltatást, hanem maga a vállalat a részletes és megfelelően át nem tekinthető anyagkönyvelés mellett az anyagstatisztika feljegyzéseire és adatszolgáltatásra támaszkodik.

Az anyagkönyvelés és az anyagstatisztika kapcsolata

Az előbbieken vázoltuk az anyagkönyvelés és az anyagstatisztika feladatát, célját és nagy vonalakban a nyilvántartási és adatszolgáltatási rendszerét. A feladatnak megfelelően a nyilvántartási és adatszolgáltatási módszer különböző. Biztosítani kell azonban ezen a területen is a könyvvitel és a statisztika kapcsolatát és szolgáltatott adatokra vonatkozóan az azonos adatszolgáltatást.

Az anyagkönyvelés értékadatot szolgáltat, az anyagstatisztika mennyiségi adatot. A különböző feljegyzések és ezek alapján az adatszolgáltatás alapja azonban mindenkor azonos kell hogy legyen, vagyis a kétféle adatszolgáltatási rendszernek a valóságos, tényleges anyagmozgást kell tükröznie.

Az anyagkönyvelés feljegyzéseit az anyagkezelési jegyek alapján végzi; ezek az anyagkönyvelés alpbizonylatai. Akár tételes anyagkönyvelés, akár előgyűjtős anyagkönyvelésről legyen szó, az anyagszámlalapokból a tárgyidőszak végén megállapítható az anyagstatisztika részére szükséges adatok. Önként kínálkozik tehát, hogy az anyagstatisztika ne gyűjtse és dolgozza fel a szükséges adatokat az anyagkönyveléssel párhuzamosan, hanem a feldolgozott anyagból — melyet az anyagszámlalapok tartalmaznak — a neki szükséges adatokat kigyűjtse és összevonja. Ennek elsőrendű követelménye az anyagkönyvelés naprakészsége, de olyan időben való naprakészsége, amikor adatait az anyagstatisztika — az adatszolgáltatási határidőre figyelemmel — még fel tudja használni. Jól szervezett és vezetett anyagkönyvelés a zárlatot jóval — a kétségtelenül részben idejét múlt — a naprakészségre vonatkozó rendeletben előírt határidő előtt tudja szolgáltatni.

Ha az anyagkönyvelés a tárgyhónapot követő egy héten belül az előző havi munkáját nem fejezte be és az anyagszámlalapokon a készleteket nem állapította meg, időhiány miatt az anyagstatisztika adatait nem tudja hasznosítani, hanem az anyagkezelési jegyeknek az anyagkönyveléssel párhuzamosan való feldolgozására kényszerül. Ez pedig felesleges munkát

és az esetleg már megtörtént adatszolgáltatásnak a végtelenbe nyúló egyeztetését jelenti, nem is beszélve arról, hogy sokszor az anyaggazdálkodó vagy anyagstatisztikus kénytelen becsléshez folyamodni.

Feltételezve azt, hogy az anyagkönyvelés valóban „napra“-kész — a korábban elmondottak alapján — az anyagstatisztika az adatszolgáltatásra vonatkozó adat gyűjtését az anyagkönyvelésből meríti.

Nem közböbs azonban, hogy az anyagkönyvelés anyagszámlapjai által nyújtott adatok miképpen kerülnek feldolgozásra.

A statisztikával kapcsolatos egyes kérdéseket szabályozó 443/23/1951. N. T. sz. határozat többek között kimondja, hogy az „anyagstatisztika felfektetése érdekében a minisztériumok újonnan alakult anyaggazdálkodási osztályai foglalkozzanak a saját területükön az anyagstatisztika olyan folyamatos nyilvántartásával, amelynek alapján az anyaggazdálkodási terv végrehajtása statisztikailag ellenőrizhető“.

Az anyagstatisztika beépítése a belső üzemi statisztikába

Nem szabad azonban megelégednünk azzal, hogy az anyagstatisztika folyamatos nyilvántartása csak a minisztériumok anyaggazdálkodási osztályain folyjék, hanem gondoskodnunk kell arról, hogy ez a vállalatoknál — a belső üzemi statisztika kialakításával kapcsolatban — is bevezetésre kerüljön. Gondoskodni kell arról, hogy a nyilvántartási rendszerben és így az adatszolgáltatásban, a valóságnak megfelelő adatok kerüljenek feldolgozásra. Ezt kívánja biztosítani a 651/33/1950. N. T. határozat, mely kimondja, hogy az adatszolgáltatás egységes rendjét megfelelő bizonylati rendszer megteremtésével kell biztosítani. Az anyagmozgás alapbizonylati megfelelő anyagkezelési jegyzék, melyeket az anyagkönyvelés mint analitikus könyvelés dolgoz fel.

Az említett N. T. határozat végrehajtásával kapcsolatban gondoskodnunk kell oly statisztikai munkamódszer és nyilvántartási rendszer kialakításáról, mely a legkevesebb munkával biztosítja a szükséges adatokat. Az anyagstatisztikai munka a következő munkamenetben történhet:

az anyagkönyvelés által nyújtott adatok feldolgozása;

statisztikai nyilvántartás felfektetése és vezetése;

anyagstatisztikai adatszolgáltatás, vagyis anyagstatisztikai kérdőív kitöltése és beküldése;

a feldolgozott adatok elemzése, vagyis a tervadatokkal és előző időszak adataival való összehasonlítás útján az anyaggazdálkodás részére következtetések levonása.

Az anyagkönyvelés adatainak statisztikai feldolgozása

Az anyagkönyvelés az anyagokat a legrészletesebben tartja nyilván. Az anyagstatisztika viszont már összevont adatokat kell, hogy nyilvántartson, csak mennyiségben. Az adatok összevonása legcélszerűbben az anyagstatisztikai kérdőív-rovat előírásainak megfelelő „Statisztikai anyaggyűjtőlap“ segítségével végezhető el, melynek mintáját az I. számú melléklet mutatja.

Mielőtt a feldolgozás menetével foglalkoznánk, biztosítani kell azt, hogy az anyagkönyvelés adatai megfelelően felhasználhatók legyenek. Így a statisztikai adatszolgáltatás alá tartozó anyagok anyagszámlalapjait fel-

tűnő módon meg kell jelölni. Legcélszerűbb erre a számlalap fejrészén színes írónnal kb. 2—3 cm-es jelzéssel feltüntetni azt a cikk, illetve cikk-elem megjelölést, amire az adatszolgáltatás vonatkozik.

Az anyagstatisztika havi, illetve negyedévi adatokat kell szolgáltatson. Ezért az előbbi bekezdés szerint feltűnő módon megjelölt anyag-számlalapokat a megfelelő időszak utolsó bejegyzése után színes írónnal aláhúzni és ceruzával összegezni kell a vonatkozó időszak bevételezési és visszavételezési adatait.

Ezután sor kerülhet a statisztikai anyaggyűjtőlap kitöltésére. A statisztikai adatszolgáltatásra kötelezett cikken (cikkelemen) belül a vállalatnál, mint már említettük, az anyagok anyagfajtánként vannak nyilvántartva. A statisztikai anyaggyűjtőlap szolgál az anyagfajtánként nyilvántartott adatok összevonására. A kitöltés módját a mellékelt gyűjtőlap mutatja. Miként a harmadik negyedévtől rendszeresített „B” anyagstatisztikai jelentésnél a gyűjtőlapon a mérlegszerűség biztosítása érdekében a termelésből történt felhasználás a forrás és a felhasználás részén egyaránt szerepel. Ezt az adatot a készáru-könyvelés szolgáltatja. A gyűjtőlap többi rovata az anyagszámlalapok alapján töltendő ki. Minden bejegyzett sor után a két oldal egyezőségéről meg kell győződni. Az egy cikkre (cikkelemre) vonatkozó adatok bejegyzése után a 4—16. rovatokat össze-síteni kell, ami az adatszolgáltatás adatait tartalmazza. A mérlegszerűségről itt is meg kell győződni. Annak érdekében, hogy valamely anyag-számlalap tévedés vagy más ok következtében ne maradjon ki, célszerű az anyaggyűjtőlap 1—4. rovatait tartalmazó anyagféleségeket a statisztikai adatszolgáltatás elrendelése, ill. módosítása alkalmával jegyzékbe foglalni és havonta az adatfeldolgozás előtt a gyűjtőlap 1—4. rovatait kitölteni.

Az elmondottak alapján biztosítható az adatszolgáltatás teljessége, a könyvelési adatokkal való teljes egyezősége.

Az anyaggyűjtőlap kitöltésére legcélszerűbben a vállalatok anyag-könyvelősége kötelezhető.

Statisztikai nyilvántartás

A statisztikai rendszer decentralizálására vonatkozó N. T. határozat kimondja „... az iparágakról és döntő vállalatokról törzslap formájában legdöntőbb adatokat feltüntető idősoros nyilvántartást kell vezetni. A vállalatoknál hasonlóképpen be kell vezetni a törzslaprendszert vállalati szinten.”

Anyagstatisztikai vonatkozásban megfelelőnek látszik a II. mellékletként bemutatott „Statisztikai anyagnyilvántartólap”-ot vezetni. A nyilvántartólapot hosszabb időre vonatkozóan (pl. év) kell nyitni a statisztikai adatszolgáltatásnak megfelelően, vagyis cikkenként, illetve cikk-elemenként. A statisztikai anyaggyűjtőlap összevont (összesített) adatai megfelelően bejegyzendők az anyagnyilvántartólapba. Az anyagnyilvántartólapok sorai mutatják a készlet, a beszerzés és a felhasználás alakulását, tehát dinamikus sorban ábrázolja a vállalat főbb anyagaira (anyag-csoportjaira) vonatkozó anyaggazdálkodási adatokat.

A statisztikai anyagnyilvántartólap adatai, illetve az ezek alapján készített grafikonok a vállalatvezetés részére értékes felvilágosításokat szolgáltatnak a vállalat anyagellátására, anyaggazdálkodására vonatkozóan. Nem szabad, hogy a statisztika csupán a felsőbb szervek részére tel-

jesített adatszolgáltatást és adathalmazt jelentsen, hanem a statisztikát a vállalatvezetés szolgálatába kell állítani, egyrészt mint a műszaki és gazdasági vezetés egyik legfőbb támaszát, másrészt mint az ellenőrzésnek — konkrétan az anyaggazdálkodás ellenőrzésének — módszerét.

A bemutatott statisztikai anyagnyilvántartólap kiegészíthető érték-adatokkal is olyképpen, hogy a mennyiségi sorok alá színes tintával a vonatkozó értékadatok is bejegyezhetők.

A jól vezetett nyilvántartás nemcsak a tervellenőrzést teszi lehetővé, hanem a tervezés alapjául is szolgál.

A statisztikai anyagnyilvántartólap vezetése történhet az anyaggazdasági vagy a statisztikai osztályon. Célszerűbbnek látszik, ha az anyaggazdálkodó vezeti a nyilvántartólapokat, mert a legfőbb anyaggazdálkodási adatokra neki van állandóan szüksége. A tervosztálynak viszont — a statisztikus útján — gondoskodni kell a gyűjtőlapok és a nyilvántartólapok vezetésének ellenőrzéséről.

Statisztikai adatszolgáltatás

A felsőbb szervek részére teljesítendő anyagstatisztikai adatszolgáltatás részére az adatokat a Statisztikai anyaggyűjtőlap szolgáltatja. Ennek alapján a „B” lap kitöltése csupán másolási munka. Az adatszolgáltatás pontosságának biztosítása érdekében helyes elküldés előtt a mérlegszerűségről hosszában és keresztben végzett összeadás útján meggyőződni.

A „B” lap kitöltését a statisztikus végzi az anyaggyűjtőlapok alapján. Időnként gondoskodni kell arról, hogy a nyilvántartólapok adatai a statisztikai jelentés adatával egyeztetésre kerüljenek.

Nem szabad azonban a statisztikus munkáját a kapott adatoknak mechanikus továbbításával befejezettnek tekinteni. Most következik az igazi statisztikai munka, mely minden adatgyűjtés koronája: a kapott és feldolgozott adatok elemzése. A statisztikus elemzési munkájának eredménye az anyaggazdálkodás részére nyújtott tájékoztatás, mely feltárja a rejtett tartalékokat, irányt mutat a hibák kiküszöbölésére és alapot ad a helyes anyaggazdálkodásra.

A jelen ismertetésben elmondottak elő kívánják segíteni — a belső üzemi statisztika kialakítása útján — az anyagstatisztikának az anyagkönyveléssel összhangban álló adatszolgáltatását, hogy ezáltal kellő időben pontos adatokkal elősegítsük a vállalatvezetés és felsőbb vezetés munkáját az ötéves terv mielőbbi megvalósítása, a béke megvédése érdekében.

**Statistikai anyaggyűjtőlap
a beszerzéshez és felhasználáshoz**

Cikk (elem)			Felhasználás															
Szám	Vállalati szám (megjelölés)	Megnevezés	Mennyiségi egység	Nyitó-készlet	Beszerzés	Egyéb forrás	Saját termelésből	Összes 5+6+7	Kivételezés	Visszavételzés	Ebből			Egyéb készlet-csökkl.	Összesen 9/b+13	Zárókészlet	Zárókészletből elfekvő készlet	
											Összes 10-11	Termelésre	Saját beh.					
1.	1/a	2	3	4	5	6	7	8	9	9/a	9/b	10	11	12	13	14	15	16
CM 1405	104	M 4,8 mm hengeresfejű vascsavar	kg	50	80	—	—	130	70	10	60	60	—	—	—	60	70	—
	105	M 4,10 mm hengeresfejű vascsavar	kg	30	40	—	—	70	50	5	45	45	—	—	—	45	25	—
	106	M 4,14 mm hengeresfejű vascsavar	kg	220	1 300	80	—	1 600	1 400	—	1 400	1 200	200	—	—	1 400	200	—
	117	M 5,30 mm hengeresfejű vascsavar	kg	300	200	—	—	500	150	—	150	150	—	—	20	170	330	200
	123	M 6,42 mm hengeresfejű vascsavar	kg	120	300	—	—	420	350	—	350	350	—	—	—	350	70	—
CM 1405	—	Összesen Vasmenetű csavar	kg to	720 0,72	1 020 1,92	80 0,08	—	2 720 2,72	2 020 2,02	15 0,01	2 005 2,01	1 805 1,81	200 0,20	—	20 0,02	2 025 2,03	695 0,69	200 0,2
CM 1406	50	M 5,20 mm facsavar	kg	80	100	—	50	230	200	—	200	200	—	50	—	200	30	—
	51	M 5,24 mm facsavar	kg	100	250	—	200	550	400	50	350	330	20	200	—	350	200	—
	55	M 6,22 mm facsavar	kg	2 060	2 000	—	—	4 060	1 500	—	1 500	1 500	—	—	—	1 500	2 560	1 500
	56	M 6,30 mm facsavar	kg	800	600	—	—	1 400	1 000	—	1 000	1 000	—	—	—	1 000	400	—
CM 1406	—	Összesen Facsavar	kg to	3 040 3,04	2 950 2,95	—	250 0,25	6 240 6,24	3 100 3,10	50 0,05	3 050 3,05	3 030 3,03	20 0,02	250 0,25	—	3 050 3,05	3 190 3,19	1 500 1,50

II. melléklet

Cikk (elem) száma: CM 1405

Megnevezés: Vasmenetű csavar

Mértékegység: to

Statiztikai anyagnyilvántartólap

Kelet	Készlet a hó elején	Beszerzés	Saját termelésből	Egyéb forrás	Összesen 2+3+4+5	Felhasználás				Egyéb készlet-csökkenés és értékesítés	Összesen 7+11	Záró készlet	Záró készletből elfekvő készlet
						Összes	Ebből		Saját termelésből				
							Termelésre	Saját beruházásra					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1951. I.	0,60	1,90	—	—	2,50	2,00	2,00	—	—	—	2,00	0,50	—
1951. II.	0,50	2,80	—	0,02	3,32	2,60	2,60	—	—	—	2,60	0,72	—
1951. III.	0,72	1,92	—	0,08	2,72	2,01	1,81	0,20	—	0,02	2,03	0,69	0,2